

ΚΕΦ. 3^ο Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ

3Α ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ-
ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
3Β ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ- ΚΡΗΤΗ & ΘΗΡΑ
3C ΜΗΚΥΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

3Α ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ- ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η αυγή της ελληνικής τέχνης

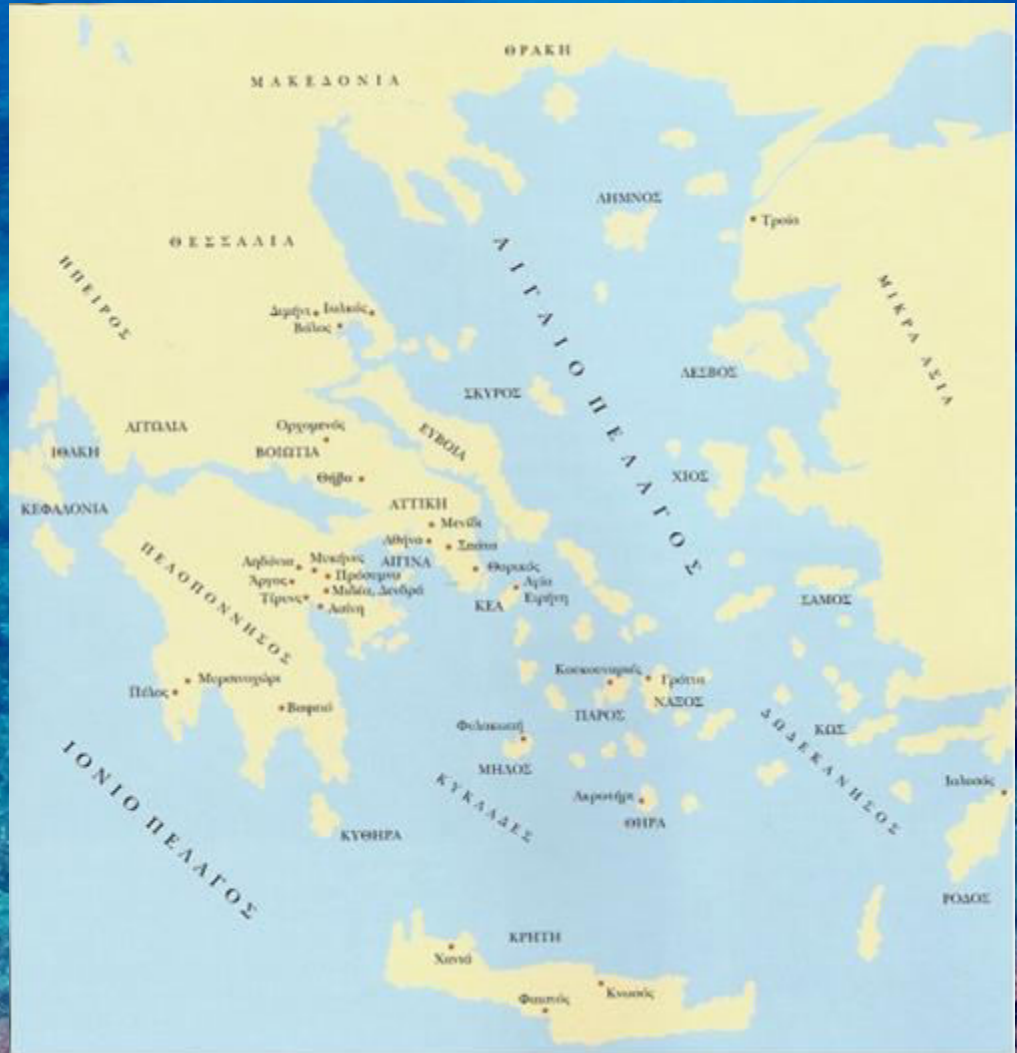
Εποχή του Χαλκού στο χώρο του Αιγαίου 3200 – 1100 π.Χ.

- Οι πολιτισμοί της Εποχής του Χαλκού στο Αιγαίο χωρίζονται σε 4 πολιτισμικές-γεωγραφικές ομάδες λόγω των διαφορών που παρουσιάζουν.

Όμως παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά και έντονες αλληλεπιδράσεις με αποτέλεσμα να αποτελούν ένα διακριτό πολιτισμό σε σχέση με εκείνους της Μέσης Ανατολής ή της Δυτικής Ευρώπης.

Οι ομάδες αυτές είναι οι εξής:

1. Κυκλαδικός Πολιτισμός
(με επίκεντρό τις Κυκλάδες)
2. Πολιτισμός του βορειοανατολικού Αιγαίου
(με επίκεντρο την Λήμνο και την Τροία)
3. Μινωικός πολιτισμός
(με επίκεντρο την Κρήτη)
4. Μυκηναϊκός-ελλαδικός πολιτισμός
(με επίκεντρο την Πελοπόννησο)

Η οικονομία της εποχής του Χαλκού

Βασίζεται σε τρεις άξονες: στην αγροτική παραγωγή (γεωργία και κτηνοτροφία), το εμπόριο και τη βιοτεχνία.

ΓΕΩΡΓΙΑ: Καλλιεργούνται δημητριακά (μονόκοκκο και δίκοκκο σιτάρι, κριθάρι, κεχρί, σίκαλη, βρώμη) και όσπρια (φακή, μπιζέλια, κουκιά, φάβα, ρεβίθια), ενώ από την Πρώιμη Χαλκοκρατία αρχίζει η καλλιέργεια του αμπελιού (Θάσος, Σαμοθράκη, Κυκλάδες) και της ελιάς, η οποία όμως συστηματοποιείται κατά την Ύστερη Χαλκοκρατία (ελαιοτριβείο σε αγροικία της Θηρασίας). Οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την εκτεταμένη καλλιέργεια σιταριού κυρίως στα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου και τα Δωδεκάνησα. Στα άγονα νησιά καλλιεργούν κριθάρι που είναι πιο ανθεκτικό από το σιτάρι, και λινάρι.

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ: εκτροφή αιγοπροβάτων και βοοειδών (για διατροφή και την υφαντουργία. Οι δασώδεις εκτάσεις των νησιών του βόρειου Αιγαίου και των Δωδεκανήσων ευνοούν το κυνήγι ελαφιών, ζαρκαδιών ή αγριόχοιρων, ενώ στα θηράματα πολλών νησιών συγκαταλέγονται λαγοί και πτηνά (πάπιες, χήνες, περιστέρια, πέρδικες κ.λπ.). Τη διατροφή των νησιωτών συμπληρώνει η αλιεία ψαριών (τόνος, ροφός, μαγιάτικο, κολιός, τσιπούρα, μπακαλιάρος κ.ά.) και η συλλογή θαλάσσιων οστρέων, αχινών κ.λπ.

Βιοτεχνία

Στους νησιωτικούς οικισμούς σημειώνεται από τις αρχές της Πρώιμης Χαλκοκρατίας καταμερισμός εργασίας και τεχνολογική εξειδίκευση. Οι κυριότερες εξειδικευμένες παραγωγικές δραστηριότητες είναι η πηλοπλαστική-κεραμική, λιθοτεχνία, οστεουργία, μαρμαρογλυπτική, υφαντουργία, κατεργασία δέρματος, μεταλλοτεχνία, κοσμηματοτεχνία και ζωγραφική (τοιχογραφίες). Αυτές απασχολούν, κατά περίπτωση, ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα, είτε μια ή περισσότερες οικογένειες μιας κοινότητας. Σε αρκετούς οικισμούς εντοπίζονται εργαστήρια π.χ. μεταλλοτεχνίας, λιθοτεχνίας κ.λπ., τα οποία παρέχουν σαφείς ενδείξεις για την κληροδότηση του επαγγέλματος από γενιά σε γενιά, ήδη από την 3η χιλιετία π.Χ.

*Μαρμάρινη φιάλη με πυρήνα κόκκινου χρώματος και τριπτήρα από οψιανό.
Πάρος, Πρωτοκυκλαδική Ι περίοδος, φάση Γκρόττας-Πηλού, 3200-2800 π.Χ.*

Εμπόριο

Λεπίδα οψιανού

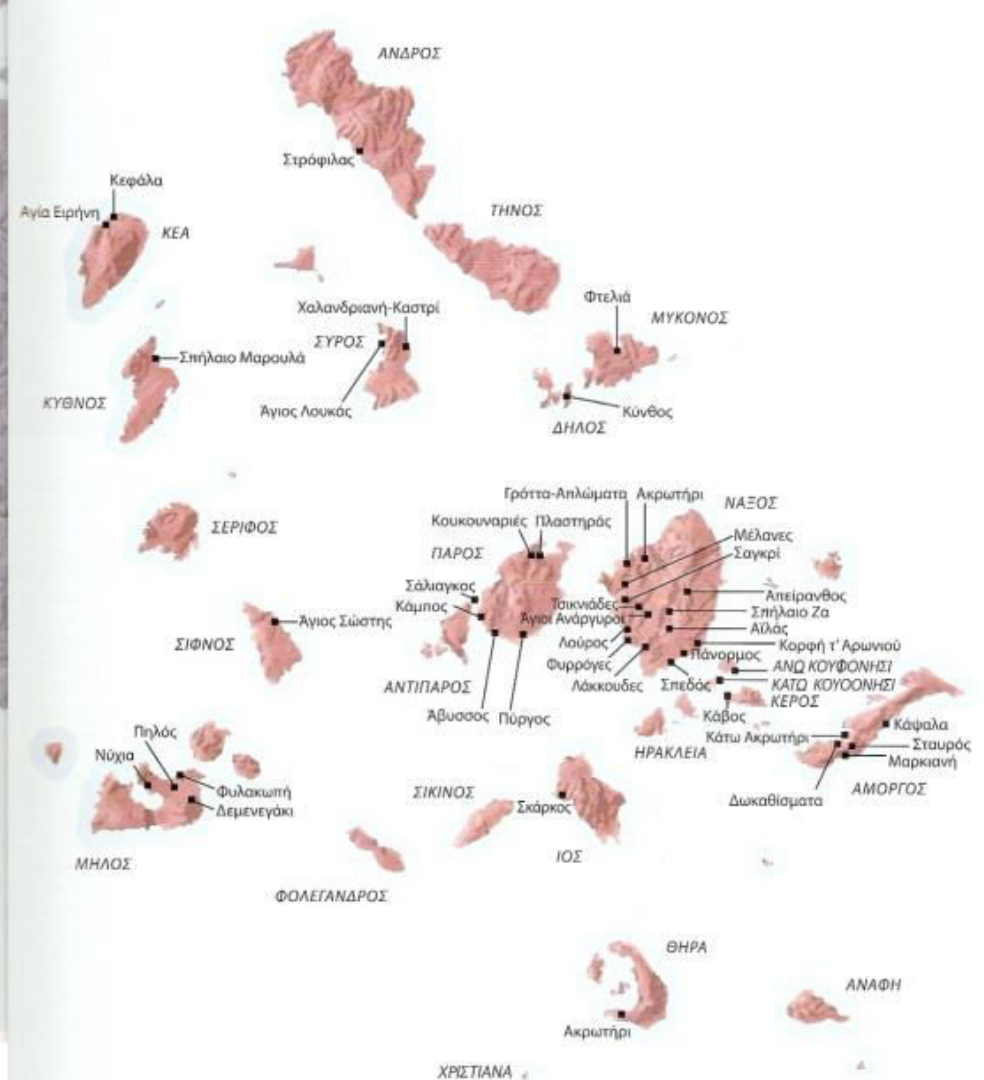
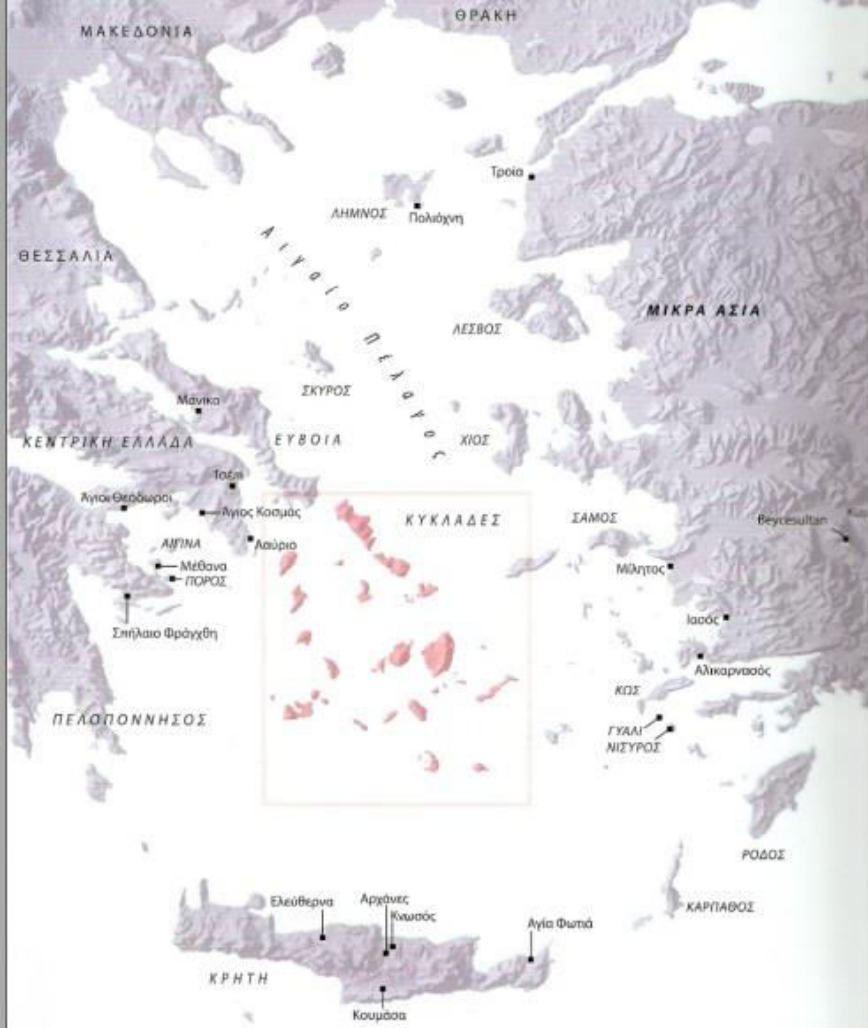

Το εμπόριο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς της εποχής του Χαλκού. Συνδέεται με την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας. Η ανάπτυξη του εμπορίου οφείλεται στην αναγκαιότητα εξεύρεσης πρώτων υλών, όπως οψιανός και μέταλλα, στην απόκτηση τεχνογνωσίας και στην ανταλλαγή αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων.

Πού βρίσκονται οι Κυκλάδες;

- Οι Κυκλάδες είναι ένα νησιωτικό σύμπλεγμα, που βρίσκεται στο Αιγαίο Πέλαγος. Οι Κυκλάδες αποτελούνται από 33 νησιά, καθώς επίσης από έξι μικρά νησάκια μεταξύ της Νάξου και της Αμοργού, τα οποία αποτελούν τις Μικρές Κυκλάδες.
- Σύμφωνα με την μυθολογία, οι Κυκλάδες πήραν το όνομά τους από τις ομώνυμες Νύμφες, τις οποίες ο Ποσειδώνας τις μεταμόρφωσε σε βράχους. Λέγεται ακόμη πως οι αρχαίοι γεωγράφοι έδωσαν το όνομα αυτό στα νησιά από την λέξη «Κύκλος», γιατί δημιουργούν ένα νοητό κύκλο γύρω από την ιερή νήσο Δήλο, το γενέθλιο νησί του Απόλλωνα.

Τα νησιά των Κυκλάδων κατοικήθηκαν από την πέμπτη χιλιετία π.Χ. Εκεί αναπτύχθηκε ένας ιδιαίτερος πολιτισμός που ονομάστηκε κυκλαδικός. Από τον οψιανό, ηφαιστειογενές πέτρωμα της Μήλου, κατασκεύαζαν όπλα και εργαλεία. Η ύπαρξη κοιτασμάτων μαρμάρου στην Πάρο και τη Νάξο έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία των κατοίκων.

Από το 3200 μέχρι το 2000 π.Χ. έχουμε την περίοδο της πρώιμης χαλκοκρατίας. Σε αυτή την περίοδο ανθίζει ο κυκλαδικός πολιτισμός, η κύρια καλλιτεχνική παραγωγή του οποίου είναι τα ειδώλια. Η λέξη ειδώλιο σημαίνει αγαλματίδιο (μικρό άγαλμα).

Περιελάμβανε ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα ειδώλια από πηλό, οστό, όστρεο και λίθο, κυρίως μάρμαρο. Η ανεύρεσή τους σε σπίτια, τάφους και ιερά δείχνει ότι πρόκειται για αντικείμενα με ευρύ κοινωνικό-ιδεολογικό περιεχόμενο και συμβολικές θρησκευτικές προεκτάσεις.

Ο Πρωτοκυκλαδικός πολιτισμός

Ορολογία και χρονολόγηση

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

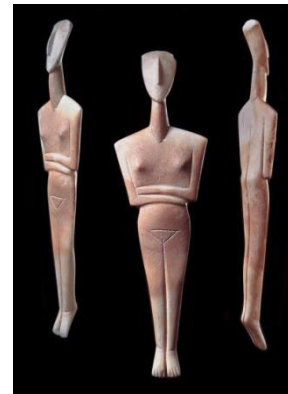
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	ΚΡΗΤΗ	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
6000 π.Χ.	Ν Ε Ο Λ Ι Θ Ι Κ Η Ε Π Ο Χ Η		
3200-1900 π.Χ.	Π Ρ Ω Ϊ Μ Η Ε Π Ο Χ Η Τ Ο Υ Χ Α Λ Κ Ο Υ		
3200 π.Χ.	Πρωτοκυκλαδική Ι		
3000 π.Χ.		Πρωτομινωική Ι	
2800 π.Χ.	Πρωτοκυκλαδική ΙΙ		Πρωτοελλαδική
2700 π.Χ.		Πρωτομινωική ΙΙ	
2300 π.Χ.	Πρωτοκυκλαδική ΙΙΙ	Πρωτομινωική ΙΙΙ	
2100 π.Χ.		Μεσομινωική ΙΑ	
2000 π.Χ.	Μεσοκυκλαδική	Μεσομινωική ΙΒ	
1900 π.Χ.			Μεσοελλαδική
1600-1100 π.Χ.	Υστεροκυκλαδική	Υστερομινωική ΙΑ	Υστεροελλαδική

Πρώιμη χαλκοκρατία στις
Κυκλάδες ή Πρωτοκυκλαδική
περίοδος: 3200-2000 π.Χ.

- Η *Πρωτοκυκλαδική Ι [3200-2800 π.Χ.]* : περιλαμβάνει τις φάσεις Λακκούδων [Νάξος] – Πηλού [Μήλος] – Πλαστηρά [Πάρος]
- Η *Πρωτοκυκλαδική ΙΙ (2800-2300 π.Χ.)* : περιλαμβάνει τις φάσεις: Κάμπου (Κάμπος Πάρου) – Σύρου. Εποχή ακμής του πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού
- Η *Πρωτοκυκλαδική ΙΙΙ (2300-2000 π.Χ.)* : χαρακτηρίζεται από τη φάση της πόλης Φυλακωπή Ι της Μήλου

βασικές κατηγορίες ειδωλίων

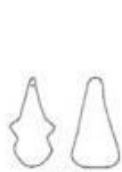
1. **Σχηματικά ειδώλια:** το ύψος κυμαίνεται συνήθως από 2,5 εκ. έως 22 εκ. (σε σπάνιες περιπτώσεις φθάνουν και τα 35 εκ.)
2. **Φυσιοκρατικά ειδώλια:** φυσιοκρατική απόδοση της ανθρώπινης μορφής. Το ύψος κυμαίνεται από 5 εκ. έως 1,50 μ.

Διακρίνονται σε μια σειρά τύπων και παραλλαγών, που έλκουν τις ονομασίες τους είτε από το σχήμα τους είτε από τα τοπωνύμια των θέσεων στις οποίες εντοπίστηκαν για πρώτη φορά ή με τις οποίες κυρίως σχετίζονται

Διάγραμμα της τυπολογικής εξέλιξης των κυκλαδικών μαρμάρινων ειδωλίων

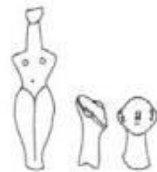
5300 π.Χ.

Επίσκιος

Κούρος

Φαλαί

Νεώτερη Νεολιθική I

4300 π.Χ.

Κούρος

Νεώτερη Νεολιθική II
ή Τελική Νεολιθική

3200 π.Χ.

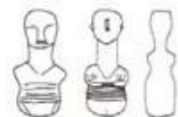
Βολοσχημος, Βολοσχημος, Με τονωμει-
νους ώμους, Πυλόσχημος, Πυλόσχημος
με εγκοπές, Στεφάνο-
σχημος, Βασαλο-
σχημος, Πολυμελής

Πλαστική

Πρωτοκυκλαδική I

2800 π.Χ.

Υψωλίκος

Λαίρου

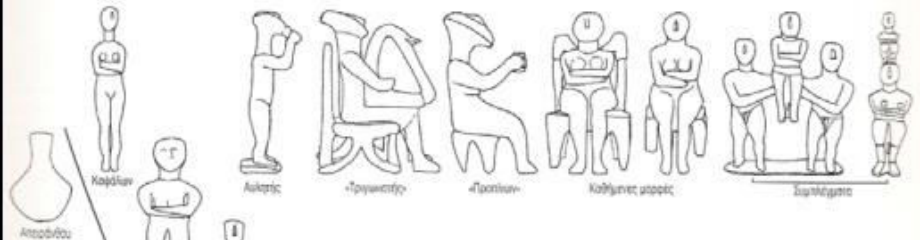

Προκρινικός

Μεταβατική
Πρωτοκυκλαδική I-II

2700 π.Χ.

2700 π.Χ.

Αποσφύου

Καράϊον

Στεφάνο-
πύλο

Στεφάνο-
σχημος

Στεφάνο-
δυσσώστης

Δυσσώστης

Χαλόνιστος

Κοκκώσης

Φυλακτής I ή Αγίας Εφής

Καράϊον

Καράϊον

Καράϊον

Καράϊον

Καράϊον

Κανονικός

Πρωτοκυκλαδική II

2400/2300 π.Χ.

Φυλακτής I ή Αγίας Εφής

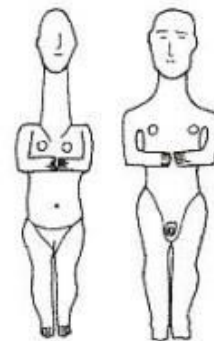
Πρωτοκυκλαδική III

2000 π.Χ.

Σχηματικά - φυσιοκρατικά – υβριδικά ειδώλια

Πρωτοκυκλαδικά ειδώλια

3200 π.Χ.

Πρωτοκυκλαδική Ι

2800 π.Χ.

Τα "βιολόσχημα" ειδώλια, που ονομάστηκαν έτσι επειδή το περίγραμμά τους θυμίζει έντονα το σχήμα του βιολιού, αποτελούν το συνηθέστερο τύπο σχηματικών ειδωλίων της Πρωτοκυκλαδικής Ι περιόδου. Αποτελούν εξέλιξη των βιολοειδών μορφών της Νεότερης Νεολιθικής (5300-3200 π.Χ.) και είναι κατά κανόνα μικρού μεγέθους.

Βιολόσχημα ειδώλια: μακρύ
λαιμό (χωρίς κεφάλι),
μεγάλους ώμους, τονισμένη
ιδιαίτερα λεπτή μέση και
φαρδιά λεκάνη.

Δεν αποδίδουν μια ρεαλιστική απόδοση
του ανθρώπινου σώματος
γι' αυτό ονομάζονται σχηματικά.
Είναι τόσο λεπτά σε πάχος που η τρίτη
διάσταση περιορίζεται στο ελάχιστο.
Μοιάζει σαν να αφαιρούν οτιδήποτε δεν
θεωρούν εντελώς ουσιώδες
για να αποδώσουν τη βαθύτερη
ουσία των πραγμάτων.

- Σχηματικό βιολόσχημο ειδώλιο με ραβδόσχημη προεξοχή, που δηλώνει το λαιμό και το κεφάλι, και επίπεδο κορμό με δύο πλατιές εγκοπές, που διαμορφώνουν τη "μέση" του σώματος. Στη βάση του λαιμού υπάρχει χάραξη σε σχήμα "v".

- Σε αρκετά παραδείγματα υπάρχει εγχάρακτο ηβικό τρίγωνο ή, σπανιότερα, ανάγλυφοι μαστοί, γεγονός που υποδηλώνει ότι απεικόνιζαν γυναικείες μορφές. Το συγκεκριμένο παράδειγμα, πέραν του ηβικού τριγώνου, έχει και εγχάρακτες πτυχώσεις στην περιοχή της μέσης. Ανάλογες πτυχώσεις εμφανίζονται και σε υστερότερα, φυσιοκρατικά ειδώλια και θεωρείται ότι υποδηλώνουν κατάσταση λοχείας.

Μαρμάρινα βιολόσχημα ειδώλια.

Πρωτοκυκλαδική Ι περίοδος.

Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή-
Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

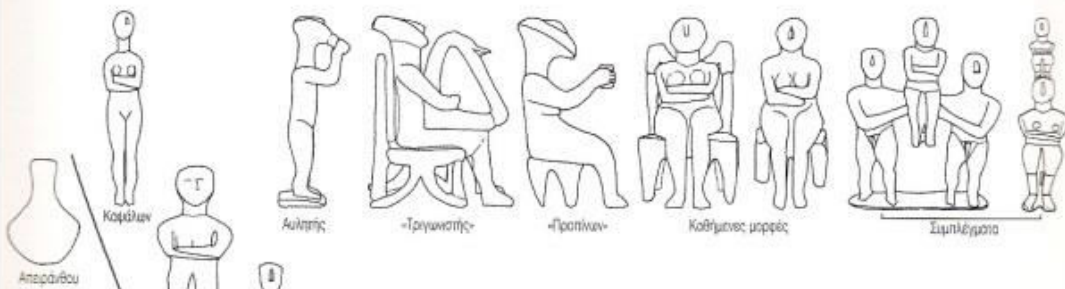

Βιολόσχημο ειδώλιο μικρών διαστάσεων, το οποίο είχε υποστεί θραύση στη μέση και είχε επισκευαστεί κατά την αρχαιότητα.

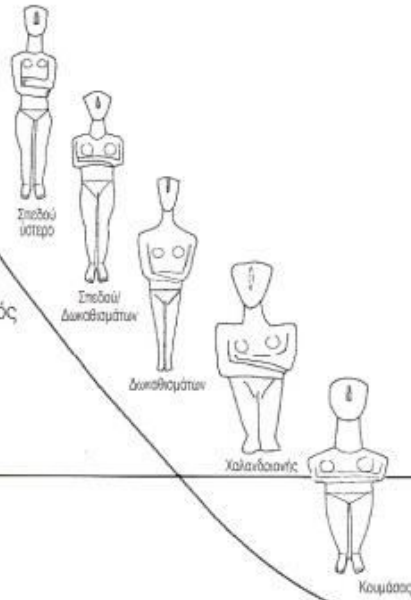
Οι δύο οπές εκατέρωθεν της τομής είναι αρχαίες και εμφανώς ανοίχθηκαν για να περάσει το υλικό πρόσδεσης (ενδεχομένως νήμα, δερμάτινος ιμάντας ή μολύβδινο έλασμα). Τα ίχνη επισκευών είναι αρκετά συνηθισμένα κατά την Πρωτοκυκλαδική Ι περίοδο, ιδιαίτερα μάλιστα στα βιολόσχημα ειδώλια, που ήταν ιδιαίτερα λεπτής κατασκευής και άρα ευάλωτα σε ατυχήματα.

2700 π.Χ.

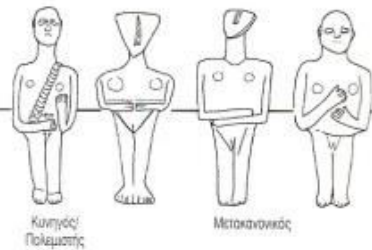

Πρωτοκυκλαδική II

Κανονικός

2400/2300 π.Χ.

Πρωτοκυκλαδική III

2000 π.Χ.

Κανονικός τύπος

Μετακανονικός τύπος

Η αφθονία του μαρμάρου στα κυκλαδικά νησιά έδωσε στους Κυκλαδίτες καλλιτέχνες τη δυνατότητα να αποδώσουν την ανθρώπινη μορφή με απλό αλλά και αρμονικό, πλαστικό τρόπο. Τα ειδώλια, μέσα από τους μετασχηματισμούς τους, διαμόρφωσαν τους δικούς τους καλλιτεχνικούς κανόνες, γεγονός που τα κάνει τόσο ιδιαίτερα. Αυτή ακριβώς η ιδιαίτερη αξία τους είχε ως συνέπεια την αρχαιοκαπηλία. Πλήθος από αυτά βρίσκονται στα χέρια ιδιωτών συλλεκτών, αλλά και πλήθος πλαστών αντιγράφων δημιουργήθηκαν για την κάλυψη της παράνομης αγοράς.

Μαρμάρινο ειδώλιο γυναικείας μορφής (2500 π.Χ. περίπου), από νεκροταφείο στη Χαλανδριανή της Σύρου, ύψος 0,46 μ. Όλη η μορφή είναι τριγωνική, αν παρατηρήσει κανείς το μεγάλο άνοιγμα των ώμων και την απόληξη στα λεπτά άκρα. Κι άλλα όμως τρίγωνα οργανώνουν τη μορφή. Το κεφάλι, μεγάλο και τριγωνικό, έχει σχήμα λύρας και μια κλίση προς τα πίσω. Στο επίπεδο του προσώπου ξεχωρίζει μια τριγωνική ανάγλυφη μύτη. Το κεφάλι στηρίζεται σε μακρύ και κυλινδρικό λαιμό. Οι ώμοι ανοίγουν και επαναλαμβάνουν το τρίγωνο του κεφαλιού. Ένα χαραγμένο τρίγωνο δηλώνει τη θέση της ήβης. Έχει τονισμένα τα χαρακτηριστικά του φύλου, όπως οι ελαφρά διογκωμένοι μαστοί και η φουσκωμένη κοιλιά, που πιθανόν δηλώνουν εγκυμοσύνη. Τα πόδια είναι πολύ λεπτά, για να σηκώσουν το βάρος της φιγούρας, και ελαφρώς λυγισμένα, με καθαρό διαχωρισμό των κνημών από τους μηρούς. Χαρακτηριστικό είναι το ανασήκωμα στις άκρες των δακτύλων. Αν το έργο ήταν προσφορά στο νεκρό που συνόδευε, μάλλον το τοποθετούσαν στον τάφο πλαγιασμένο όπως ο νεκρός.

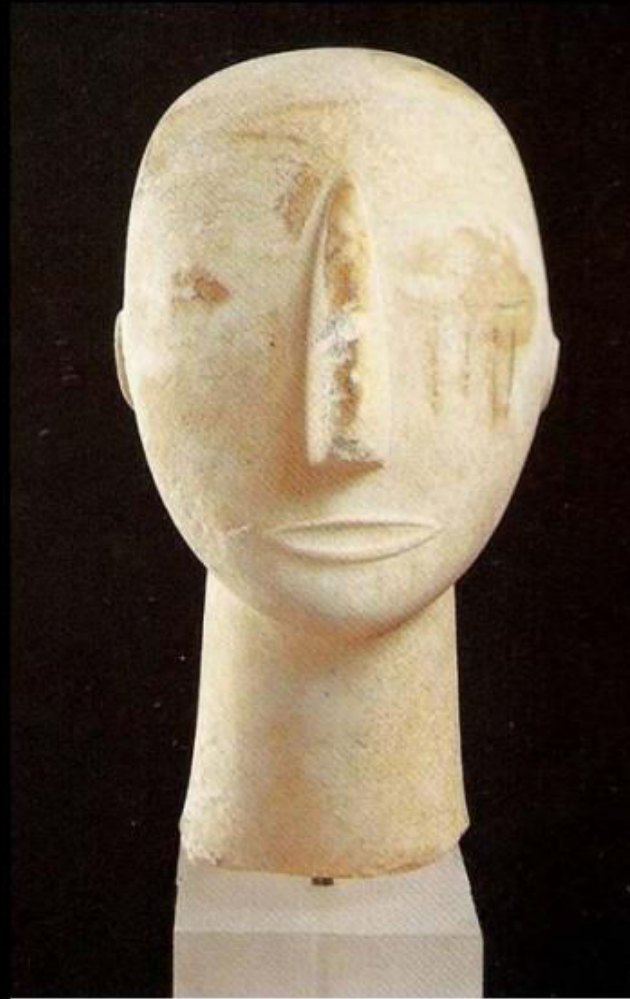

Γυναικεία μορφή.
Κανονικός τύπος,
παραλλαγή Σπεδού

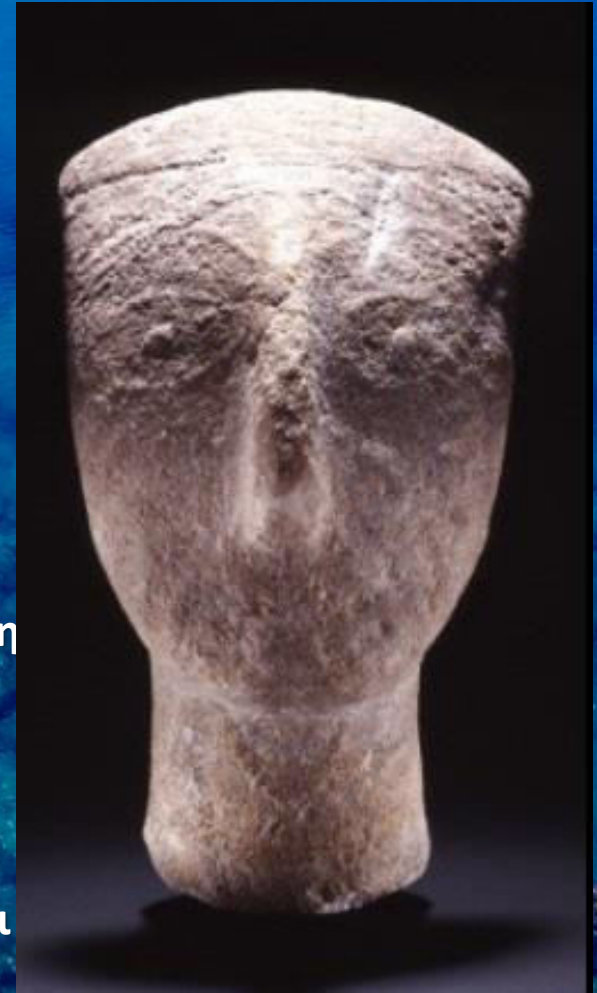
Γυναικεία μορφή.
Κανονικός τύπος,
παράλλαξη Σπεδού

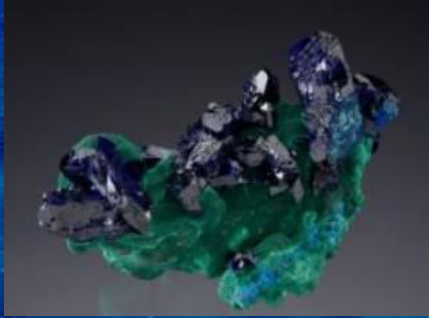
Χρώμα και καθαρότητα του υλικού

- Κεφαλή ειδωλίου κανονικού τύπου (παραλλαγή Σπεδού),
μάρμαρο.Κυκλαδικό, Πρωτοκυκλαδική II περίοδος -
φάση Σύρου, 2800-2300 π.Χ. Ύ.: 11,2 εκ.

• Η κεφαλή αυτή προέρχεται από ειδώλιο κανονικού τύπου και διατηρεί υπολείμματα χρωματικής διακόσμησης στα μάτια, τα φρύδια και τα μαλλιά. Η χρωματική διακόσμηση των ειδωλίων είναι γνωστή ήδη από την Πρωτοκυκλαδική I περίοδο, στο βιολόσχημο τύπο, και γίνεται ακόμη πιο διαδεδομένη στα φυσιοκρατικά ειδώλια της Πρωτοκυκλαδικής II περιόδου. Με μαύρο και γαλάζιο χρώμα αποδίδονταν συνήθως τα χαρακτηριστικά του προσώπου και ανατομικές λεπτομέρειες, ενώ το κόκκινο χρησιμοποιούνταν για κοσμήματα καθώς και αβέβαιου συμβολισμού μοτίβα στο πρόσωπο και το σώμα.

Μαλαχίτης

Κιννάβαρη

Γύψος

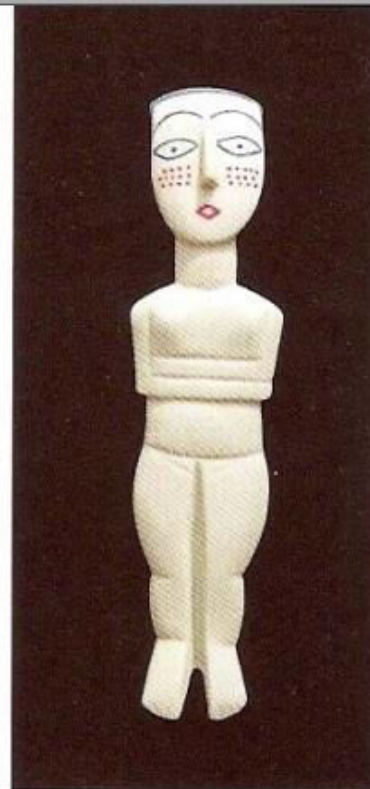
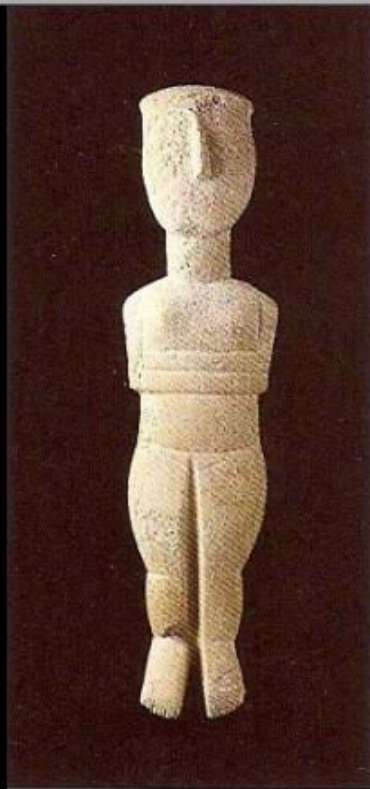
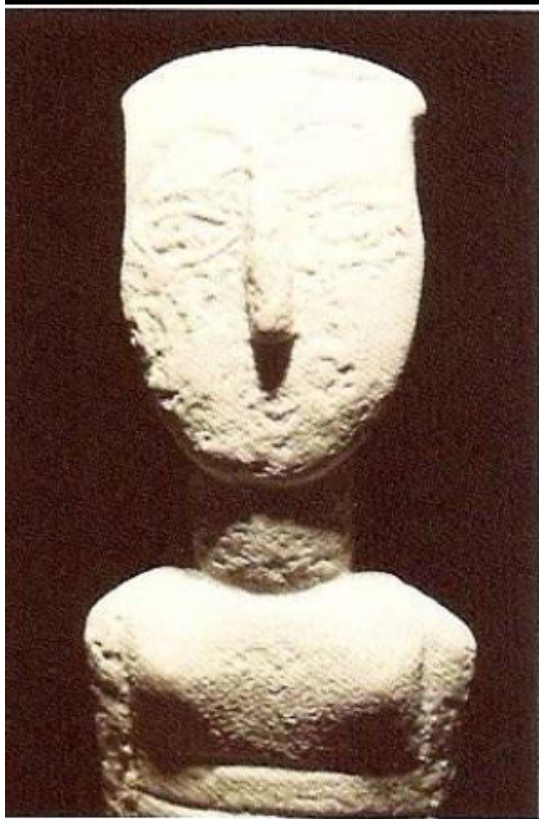

Αζουρίτης

Αιματίτης

- Οι Κυκλαδίτες έβρισκαν τα υλικά για την κατασκευή των χρωμάτων στο περιβάλλον τους: το μπλε χρώμα ήταν αζουρίτης, το κόκκινο αιματίτης, κιννάβαρι ή ερυθρή ώχρα και το πράσινο μαλαχίτης ή υδροξείδιο του αζουρίτη.

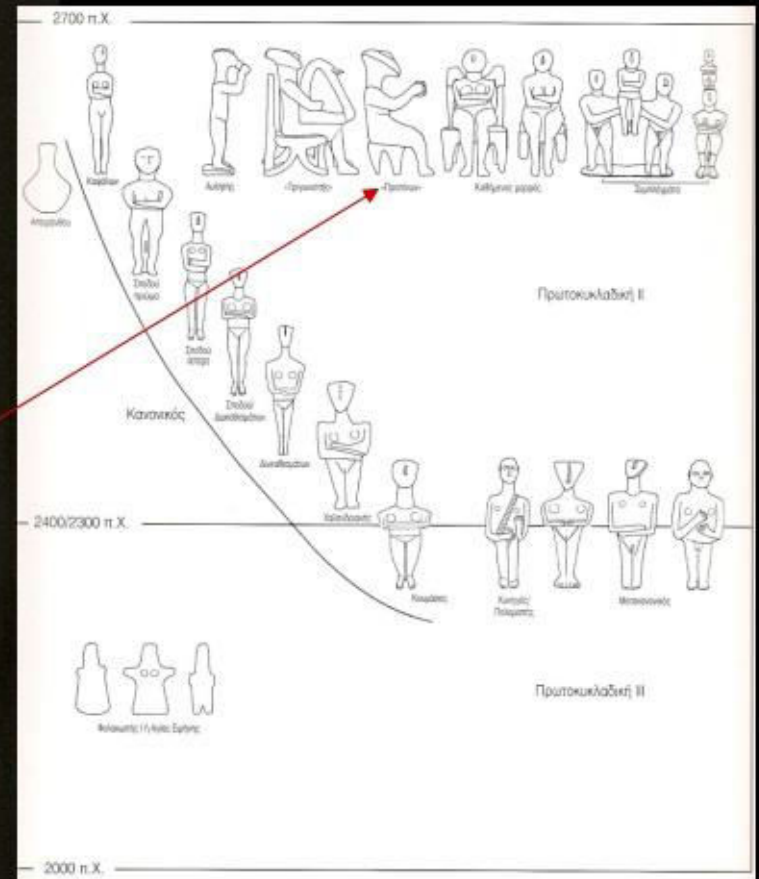

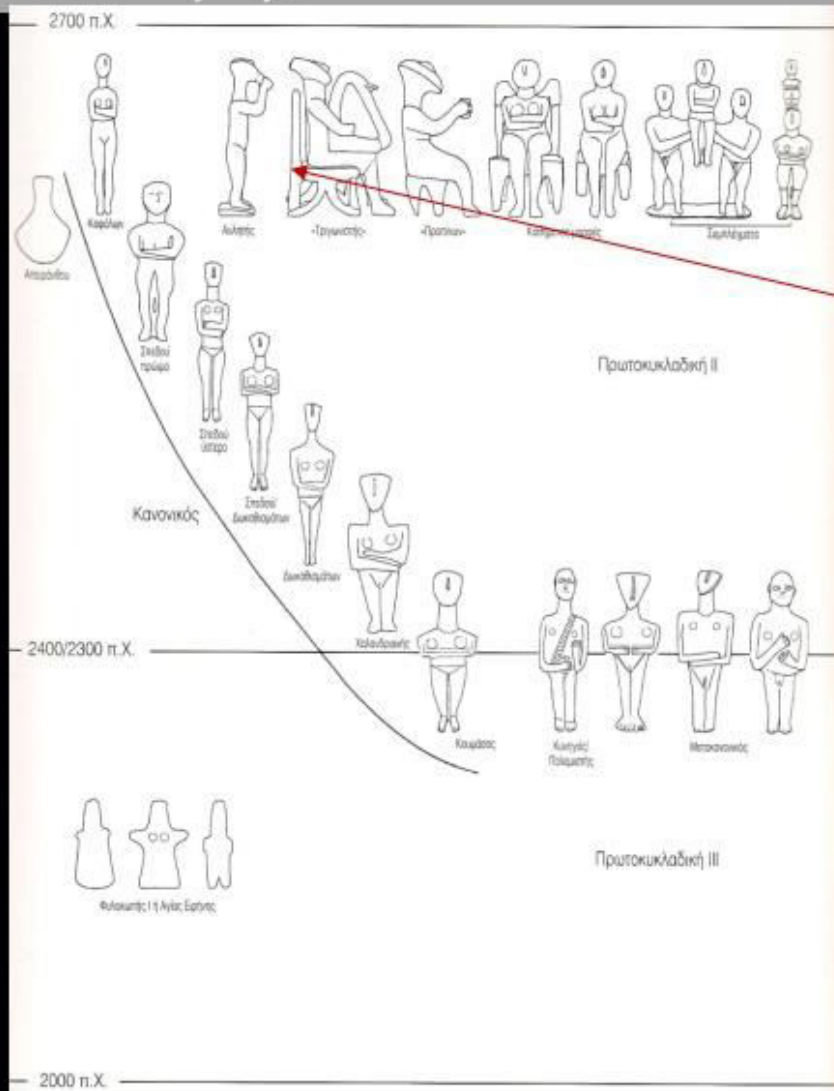
Ειδώλια γυναικείων μορφών από μάρμαρο.
Πρωτοκυκλαδική II περίοδος.
Αθήνα, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης 107, 104,
104α, 103, 447, 350.

A terracotta figurine of a seated female figure, likely from the Neolithic period. The figure has a large, rounded head, a prominent nose, and is holding a small cup or bowl in her right hand. She is seated on a three-legged base.

Μαρμάρινο ειδώλιο ανδρικής μορφής. Ο «Αυλητής»

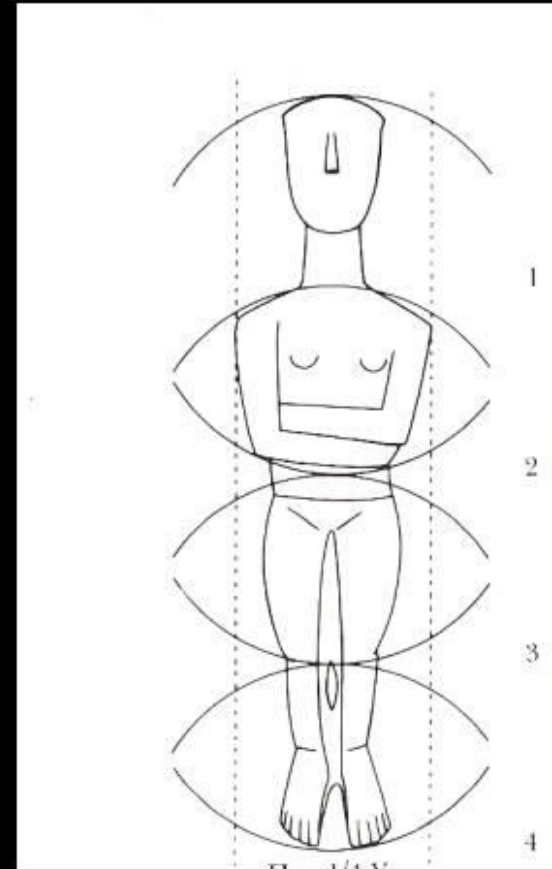
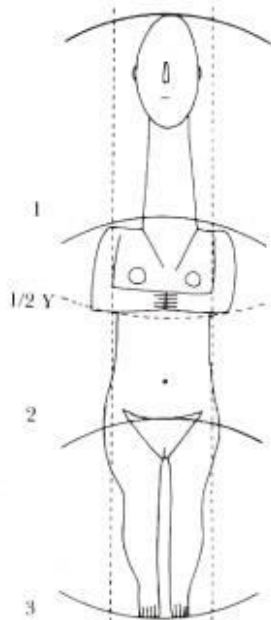

- Σπάνιο γλυπτό όπου απεικονίζεται τριάδα μορφών με άγνωστο συμβολισμό. Οι «ιερές τριάδες» εμφανίζονται τόσο στην μινωική όσο και τη μυκηναϊκή τέχνη. Πρωτοκυκλαδική II, φάση Σύρου, 2800-2300 π.Χ.

Νάξος, νεκροταφείο Απλωμάτων (τάφος 13). Μαρμάρινο ειδώλιο καθιστής γυναικείας μορφής. Πρώιμη Πρωτοκυκλαδική II περίοδος. Νάξος, Αρχαιολογικό Μουσείο 5468. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ

Η Κυκλαδική σύμβαση: κανόνας και αναλογίες

Ο «αρχαϊκός τριμερής κανόνας» (Πλαστηρά) και ο «κλασικός τετραμερής κανόνας» (Σπεδού).

Τα ζωόμορφα ειδώλια της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου είναι κυρίως μαρμάρινα ή πήλινα και απεικονίζουν ζώα και πτηνά. Παράλληλα συνηθίζονται τα πήλινα ζωόμορφα αγγεία τελετουργικού χαρακτήρα. Χαρακτηριστικά δείγματα του Α είδους αποτελούν η αρκούδα(;) και ο σκαντζόχοιρος, που στέκονται στα δύο τους πόδια και προσπαθούν να πιουν μέσα από το κύπελλο που βαστούν.

Πήλινο ζωόμορφο αγγείο που απεικονίζει αρκουδάκι ή σκαντζόχοιρο και κρατάει φιάλη. Χαλανδριανή Σύρου.

Πρωτοκυκλαδική II περίοδος, φάση Κέρου-Σύρου (2800-2300 π.Χ.).

Η ζωγραφιστή διακόσμηση στη ράχη και την κοιλιά του ζώου αποδίδει το δέρμα του.

Το εσωτερικό του ζώου είναι κοίλο και συγκοινωνεί με τη φιάλη, αποτελώντας έτσι ενιαίο αγγείο.

Μαρμάρινος κρατηρίσκος ή "καντήλα" και
μαρμάρινο κωνικό κύπελλο.
Πρωτοκυκλαδική Ι περ.
Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή-
Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.

Λίθνη πυξίδα που αποδίδει σύμπλεγμα
σιταποθηκών. Πρωτοκυκλαδική ΙΙ περ.
Μήλος. Μόναχο, Staatliche
Antikensammlungen und Glyptothek 1839 WAF.

Το μαρμάρινο "αγγείο των περιστεριών" αποτελεί μία από τις πιο καλαίσθητες δημιουργίες της κυκλαδικής τέχνης. Πρόκειται για μεγάλο, δισκοειδές πινάκιο με χαμηλά τοιχώματα και μία σειρά 16 ολόγλυφων πτηνών στον πυθμένα, λαξευμένων από το ίδιο κομμάτι μαρμάρου (ίχνη σμίλης σώζονται στα πλευρά των πτηνών). Τα πτηνά ερμηνεύονται ως περιστέρια. Το "αγγείο των περιστεριών" είναι το μεγαλύτερο και πληρέστερα σωζόμενο παράδειγμα μιας σπάνιας κατηγορίας μαρμάρινων σκευών.

Η ύπαρξη της σειράς των πτηνών ακριβώς στη μέση του πυθμένα καθιστά το αγγείο εμφανώς ακατάλληλο για πρακτική χρήση. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, να αποτελούσε σκεύος τελετουργικών προσφορών.

Η αγγειοπλαστική, ήδη από την εμφάνισή της κατά τη Νεολιθική Εποχή, εξυπηρέτησε τομείς της καθημερινότητας, σχετιζόμενους με τη φύλαξη, την προετοιμασία και την κατανάλωση της τροφής. Συν δέθηκε επίσης με το εμπόριο (μεταφορά προϊόντων) και τη θρησκεία (τελετουργικά σκεύη), προσφέροντας συγχρόνως στους δημιουργούς της ευρύτατο πεδίο καλλιτεχνικής έκφρασης. Η κεραμική παραγωγή της εποχής του Χαλκού χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία σχημάτων και διακοσμήσεων και από την ύπαρξη τοπικών παραλλαγών που αποπνέουν τις οικονομικές και κοινωνικές απαιτήσεις των τοπικών κοινωνιών, αλλά και τις κατά περιόδους αλληλεπιδράσεις μεταξύ των τεχνιτών και καλλιτεχνών της Μικράς Ασίας, της Κρήτης, των νησιών και της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Δεξιά: Απίοσχημο αγγείο, Πρωτοκυκλαδική I-II περίοδος, 2800 π.Χ. Τα αγγεία της περιόδου είναι ακόμη χειροποίητα και παράγονται χωρίς τη βοήθεια του κεραμικού τροχού. Το αγγείο έχει εγχάρακτη γραμμική διακόσμηση και φέρει δύο διάτρητες αποφύσεις-λαβές στον ώμο.

Αριστερά: Το χαρακτηριστικότερο αγγείο της Πρωτοελλαδικής περιόδου (3200-1900 π.Χ.) στην ηπειρωτική Ελλάδα είναι η λεγόμενη «σαλτσιέρα»

Τηγανόσχημα σκεύη

Το πήλινο αυτό σκεύος, ιδιαίτερα διαδεδομένο στις Κυκλάδες και την ηπειρωτική Ελλάδα της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού, οφείλει την ονομασία του στο χαρακτηριστικό σχήμα και όχι βέβαια στη χρήση του, η οποία παραμένει προς το παρόν αινιγματική. Τα τηγανόσχημα σκεύη έχουν κατακόρυφα ή ελαφρώς κεκλιμένα προς τα έξω τοιχώματα, διχαλωτή ή τετράπλευρη λαβή. Σκεύη αυτού του τύπου ανευρίσκονται κυρίως σε τάφους, δε λείπουν όμως και τα παραδείγματα από οικισμούς, γεγονός που υποδηλώνει ότι είχαν χρήση και στην καθημερινή ζωή. Οι ερμηνείες που έχουν προταθεί για τη χρήση τους είναι πολλές: τελετουργικά σκεύη για σπονδές ή για προσφορά καρπών στους νεκρούς, σκεύη για τη φύλαξη αντικειμένων καλλωπισμού του νεκρού, κάτοπτρα, τύμπανα για νεκρικές τελετές, όργανα ναυσιπλοΐας, πινάκια για την τοποθέτηση τροφών, σκεύη συμβολικού χαρακτήρα που χρησίμευαν για την επίκληση των δυνάμεων της φύσης (ήλιου, θάλασσας).

Κυκλαδική και μοντέρνα τέχνη

- Η γλυπτική αυτών των χρόνων θα συμβάλει στην εξέλιξη της ελληνικής πλαστικής της αρχαιότητας, ενώ η σχηματοποίηση και η αφαιρετική διάσταση που τα διακρίνει θα αποτελέσει βασικό αισθητικό πρότυπο της εικαστικής πρωτοπορίας των αρχών του 20ού αιώνα η οποία προάγει τον μινιμαλισμό, τη διάσπαση της μορφής και την ανάδειξη την εσωτερικής έκφρασης στο όνομα του πνευματικού-ιδεαλιστικού στοιχείου στην τέχνη.

Το βλέμμα του θεατή:
Κυκλαδική τέχνη και σύγχρονη
αισθητική

Amedeo Modigliani.
Washington, 1911.

Amedeo Modigliani,
1913. Victoria and
Albert Museum,
Λονδίνο

Constantin Brancusi, 1913.
Φιλαδέλφεια

Hans Coper, 1920-1981:

Κυκλαδική Φόρμα σε κυλινδρική βάση
(1976), ύψος 25,2 εκ. και 26,7 εκ.

Alberto Giacometti, Αόρατο
Αντικείμενο (1934)

Κυκλαδικό ειδώλιο. Κανονικός
τύπος (2700-2400/2300)

Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης Νεοφύτου
Δούκα 4, Αθήνα cycladic.gr
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, συλλογές-
προϊστορικές αρχαιότητες, 28^{ης} Οκτωβρίου
44, Αθήνα
<https://www.namuseum.gr/collections/>